

Придніпровський науковий вісник

науковий журнал

№ 1-2 (96-97) 1998 р.

Філологія. Педагогіка

Видається з квітня 1996 р., виходить 6 разів на місяць. Передплатний індекс 40527. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації ДП

№ 321 від 18 квітня 1996 р.

Директор: Єкімов Сергій Володимирович

Головний редактор: д.філол.н., проф. Козлов Анатолій Васильович

Редакційна колегія:

д.філол.н. Чабаненко В. А., д.філол.н. Білоусенко П. І., д.філол.н. Шевченко В.Ф., д.філол.н. Черниш О. М., д.п.н. Тарнопольський О. Б., к.і.н. Рудий М. А., к.т.н. Нікольський В. В., к.т.н. Сомов С. А.

Відповідальні редактори: Пруднікова Тетяна Андріївна,

Кацеба Марина Миколаївна

Адреса редакції і видавця: 320070, м. Дніпропетровськ-70, а/с № 190.

Телефони представництва редакції: у Запоріжжі (0612) 698232,

Харкові (0572) 107042, 300588,

Одесі (0482) 654437,

Дніпропетровську (0562) 428356, 658406

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів. Мови видання: українська і російська. Засновник: Єкімов С. В. Підписано до друку 2.10.98.

© Придніпровський науковий вісник

© Видавництво "Наука і освіта"

Духовність педагогічної діяльності

*Матеріали
науково-практичної конференції
25 грудня 1998 р. в м. Кривому Розі*

Секція I. Філологія

А. В. Козлов

ВЧИТЕЛЬ - ОСОБА ДУХОВНА

Споконвіку так складалося, що про вчительську професію люди говорять і думають по різному: від зневаги й анафеми до славослов'я і до справжньої високої прометеїзації.

Так, ще в античному світі про вчителя говорили протилежно-сті. Одні казали: «Кого боги незлюбили, зробили його педагогом», чим принижували навчителя. А інші дії титана-небожителя Прометея, котрий поза очі Зевса приніс людям вогонь і світло знань, тобто дії першого їхнього «просвітителя» вважали великим прихильником людей і оспівували його.

І так упродовж усіх віків і тисячоліть: говорять про вчителя високі слова, а думають здебільшого співчутливо, а то й ще гірше.

Парадокс даної професії полягає в тому, що вона й справді дивовижно складна й далеко не однозначна в її аксіологічному та дидактично-виховному аспекті - чого варті лише такі запитання: «До чого готує учитель своїх учнів даючи їм ті чи інші, конкретні, знання?», «Чому після десяти-п'ятнадцяти років роботи вчителів з учнями, останні іноді виходять зі школи убивцями?» і т. ін.

Історія педагогіки - це переважно історія пошуків змісту, форм та суспільних функцій навчання й освіти, рідше - виховання. Ще рідше йде мова про особливості та саму сутність процесу навчання й виховання як процесу одухотворення. І вже зовсім невідмінними, або, в кращому випадку, туманними постають кінцеві цілі вчительсько-виховательської роботи.

Щось подібне можна сказати і про теорію педагогіки останніх століть - хіба що з такою поправкою: сучасна теоретична думка педагогів-дослідників значно конкретніша й ближча до практичного процесу навчання, ніж будь-коли раніше.

І в історії, і в теорії педагогіки майже все вибудовується на основі позитивів і позитивних начал та благородних, навіть «демо-

кратично-співробітницьких» в засадах діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання. Але це все частіше всього так і залишається в «чистій» і «високій» теорії. А на практиці ми, все людство, мали і маємо і спортивно-військові та суто військові (спортанська, легіонерська, лицарська, самурайська та ін.) школи, школи винищувачів, диверсантів, гітлерюгендів та інше, в яких кінцевою метою роботи навчителя частіше всього стає продумане й майстерне вбивство, знищення якихось цінностей тощо - златорення. Більше того, серед учителів звичайних шкіл і серед наставників дітей, молоді, націй, народів, суспільств і рас зустрічаються люди бездуховні, ниці й демонічні людиноненависники, справжні демони й златорці. Тобто, процеси навчання й виховання мають чітко окреслені освітлені й тіньові сторони й цілі. І розглядати їх слід значно багатогранніше, хоча б з огляду на їх наслідки.

Отже, виходячи з того, що кожна інтонація, кожне слово і кожна дія вчителя несуть у собі дух добра і добротворення чи дух зла і златорення, можна сказати: вчитель - особа духовна. І вже безпосередньо процесом одухотворення (спрямування й наближення людини до добротворення чи златорення) займається вчитель чи наставник, бо коли якийсь безмірно збайдужілий до життя (тобто, до добра та зла) навчитель може механічно й бездуховно передавати знання з підручника в голову, а вміння та навички - переважно в м'язи своїх учнів, то наставник та вихователь тільки тим і займаються, що наставляють об'єкти своєї діяльності чи на добротворення, чи на златорення.

Ось чому першим безпосереднім об'єктом дослідження в більшості наукових праць першого розділу нашого збірника стали: духовність діяльності видатних педагогів-теоретиків і педагогів-практиків, дух діяльності педколективів, окремих вчителів тощо.

В цьому ж світлі розглядається й діяльність творчих особистостей та науковців, художні твори та наукові праці яких неминуче містять у собі пізнавально-аксіологічні і виховні аспекти й потенції.

Як і вчитель, митець може бути й просвітителем і месією-проповідником, носієм і захисником та пропагандистом духу етносу, класу, нації, народу суспільства, раси та ін., окремо й одночасно. А може бути й таке, що митець лише «наслідує» реальну діяльність (про що говорили Платон і Арістотель), епічно відтворює навколишній світ або й зовсім «відчужену» «фотографує» світ чи окремі його явища. І якщо деякі художники, скульптори, імітатори (тобто, в прямому значенні «наслідувачі») («копіювальники») реальної дійсності) й справді можуть відображувати щось неживе й недуховне, то письменник, маючи за основний об'єкт зображення людину, просто вимушений виявляти і свої власні духовні позиції та погляди, і душі, дух та духовність персонажів: добротворчі чи зло-

творчі заміри й спрямованість слів письменника та слів і дій персонажів завжди проглядаються достатньо чітко. Особливо помітними стають духовність і духовний потенціал твору тоді, коли в свідомості (чи в підсвідомості) самого читача є чіткі уявлення й поняття про добро і зло, або коли він бачить хоча б межу між добром та злом.

Отже, враховуючи сказане і той факт, що українські письменники в більшості випадків усе ще мисляться як спадкоємці таких носіїв духу нашого народу як волхви, пророки, гусярі, лірники, скоморохи, бандуристи, кобзарі й взагалі творці фольклору, можна сказати: **письменник може бути не просто високодуховною особистістю, а ще й цінителем душ і духу інших людей, їх третейським суддею, ініціатором і пропагандистом духовності чи антидуховності тощо.** А тому серед наукових цілей праць другого розділу даного збірника є спроби аналітичного вияву змісту, форми та функцій духовності чи рівня духовного потенціалу діяльності письменників, персонажів їхніх творів тощо.

Решта праць подано як спробу спостерегти за проявами елементів духовності в процесі психоаналізу та наукового пошуку.

Отже, наша конференція і даний збірник праць мисляться як спроба подивитися на процеси навчання й виховання, на процес мовлення й словесної творчості, а також на процес сприймання людиною творів літератури як на процес одухотворення учнів, вихованців і читачів творів художньої літератури; як спроба виявити духовні можливості (потенції) деяких дидактично-виховних ситуацій, творчості чи діяльності окремих видатних педагогів і письменників, окремих творів літератури тощо.

О. І. Шрамко

ТВОРЧИСТЬ ЯК СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Осмислення процесів формування і діяльності творчої особистості потребує, насамперед, з'ясування низки питань, пов'язаних з розумінням поняття творчості. Конкретизуючи категорію діяльності, творчості є її сутнісною характеристикою і у сучасній філософській думці визначається як специфічна форма розвитку, як зріла, розвинута діяльність, істина й сутність останньої (Новиков Б. Творчество и философия. - К., 1969. - С. 133). Процесуальна природа творчості дозволяє поєднати усталений досвід особистості та здатність будь-якої діяльності до прогресивної внутрішньої еволюції, у процесі якої народжуються й удосконалюються нові елементи